

This eChok volume of
Deuteronomy
Volume 1

is Dedicated in honor of
**Lilian and Nathan
Haber**

*Dedicated by
Amy and Jimmy*

צירוף יהוה

כ וַיִּתְּכֹן קָרִיב יי לְדַחֲלָתָהּ
 וְאִפְקִי יִתְּכֹן מִכּוּרָא דְפְרוּלָא
 מִמְצָרִים לְמַהוּי לָהּ לְעֵמָא
 אַחְסָנָא פְיוּמָא הֲדִין: כַּא וּמִן
 קָדָם יי הָוָה רָגַז עָלַי עַל
 פְּתַגְמִיכּוֹן וְקִיִּים בְּדִיל דְלָא
 לְמַעְבֵּר יִת יְרֻדְנָא וּבְדִיל דְלָא
 לְמִיעַל לְאַרְעָא טְבָא דִּי יי
 אֱלֹהֵךְ יֵהֵב לָךְ אַחְסָנָא: כַּב אַרְי
 אָנָא מְאִית בְּאַרְעָא הָדָא לִית
 אָנָא עֵבֵר יִת יְרֻדְנָא וְאַתּוֹן
 עֵבְרִין וְתִירְתּוֹן יִת אַרְעָא טְבָא
 הָדָא: כַּג אֶסְתְּמְרוּ לְכוֹן דִּילְמָא
 תַּתְּנִישׁוּן יִת קִימָא דִּי אֱלֹהֵכּוֹן
 דִּי גִזַּר עִמְכּוֹן וְתַעֲבְדוּן לְכוֹן
 צִלְמֵ דְמוֹת כְּלָא דִּי פְקֻדְךָ יי
 אֱלֹהֵךְ: כַּד אַרְי יי אֱלֹהֵךְ מִימְרָה

כ וַאֲתַכֶּם לָקַח יְדוּהַ וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר
 הַפְּרוּזִל מִמְצָרִים לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה
 פְּיוֹם הַזֶּה: כַּא וַיְדוּהַ הַתְּאַנְפָּה בִּי עַל־
 דְּבַרְיֶכֶם וַיִּשְׁבַּע לְבַלְתִּי עֲבָרִי אֶת־הַיַּרְדֵּן
 וּלְבַלְתִּי־בָא אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְדוּהַ
 אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה: כַּב פִּי אֲנֹכִי מֵת
 בְּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינְנִי עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם
 עֹבְרִים וַיִּרְשַׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת:
 כַּג הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכַּחוּ אֶת־בְּרִית יְדוּהַ
 אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמְכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם
 פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל אֲשֶׁר צִוָּךְ יְדוּהַ אֱלֹהֶיךָ:
 כַּד פִּי יְדוּהַ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אָכַלָה הוּא אֵל

(20) But the Lord has taken you, and brought you out of the iron furnace, from Egypt, to be to Him a people of inheritance, as this day. (21) And the Lord was infuriated with me because of you, and swore that I would not cross over the Jordan, and that I would not come to the good land which the Lord your God is giving to you for an inheritance. (22) But I must die in this land, I must not cross over the Jordan: You however are to cross over, and you will possess that good land. (23) Guard yourselves, lest you forget the covenant of the Lord your God, which He made with you, and make for yourself a graven image — the likeness of anything, which the Lord your God has forbidden you. (24) For the

RASHI

רש"י

(20) מכור — *a כור is a vessel in which one purifies gold.* (21) התאנף *means, He was filled with wrath.* על דבריכם *means, "because of you," "because of your doings."* (22) **But I must die [in this land], I must not cross over [the Jordan]** — *Since he was to die, how could he cross over? But he meant; even my bones will not cross over.* (Sifrei on Numbers 27:12) (23) תמונת כל *Means the likeness of anything* ה' אשר צוך *which the Lord your God has commanded you, not to do].* (24) **A jealous God** — *jealous to avenge; in Old French, enforment; His anger is kindled to*

(כ) מכור. הוא כלי שֶׁמְזַקְקִין בוֹ אֶת הַזָּהָב: (כא) הַתְּאַנְפָּה. נִתְּמַלֵּא רָגַז: עַל דְּבַרְיֶכֶם. עַל אוֹדוֹתֵיכֶם, וְעַל עֲסָקֵיכֶם: (כב) פִּי אֲנֹכִי מֵת וְגו' אֵינְנִי עֹבֵר. מֵאַחַר שְׁמַת מַהֲיֵךְ יַעֲבֵר? אֵלֵּא אָף עֲצֻמוֹתַי אֵינָם עֹבְרִים: (כג) תְּמוּנַת כָּל. תְּמוּנַת כָּל דְּבָר: אֲשֶׁר צִוָּךְ ה'. אֲשֶׁר צִוָּךְ שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת: (כד) אֵל קָנָא. מְקַנָּא לְנֶכֶם, אֲנַפְרַמִּינִיט בִּלְעִ"ז (זִיךְ עֲרֵהִיטְעֵן פִּייעֲרִיג זִיין) מִתְּהַרְהַר עַל רָגִזוֹ לְהַפְרֵעַ

אֲשָׂא אֲכֹלָא הוּא אֵל קָנָא: כה ארי תולדון בנין ובני בנין ותתעתקון בארעא ותחבלון ותעבדון צלם דמות כלא ותעבדון דביש קדם יי אלהך לארצא קדמוהי: בו אסהדית בכון יומא דין ית שמיא וית ארעא ארי מיבד תיבדון בפריע מעל ארעא די אתון עברין ית ירדנא לתמן למירתה לא תורכון יומין עלה ארי אשתצאה תשתצון: בו ויבדר יי יתכון בעממיא ותשתארון עם דמנין בעממיא די ידבר יי יתכון לתמן:

קָנָא: פ כה כִּי־תוֹלֵד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשְׁנָתֶם בְּאֶרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וְעַשִּׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל וְעַשִּׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי־יְדוּהָ אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ: כו הָעֵידוּתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אֲבַד תֵּאבְדוּן מִהַר מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תֵאָרִיכֶן יָמֵי עֲלִיָּהּ כִּי הַשָּׁמַד תִּשְׁמְדוּן: כז וְהַפִּיץ יְדוּהָ אֶתְכֶם בְּעַמִּים וּנְשָׂאֲרֶתֶם מִתִּי מִסֹּפֶר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהַג יְדוּהָ אֶתְכֶם שָׁמָּה:

Lord your God is a consuming fire, a jealous God. (25) When you will beget children and children to your children, and you will have been long established in the land, and will corrupt yourselves, and make a graven image — the likeness of anything, and do evil in the eyes of the Lord your God, to provoke Him to anger; (26) I call as witness against you this very day the heaven and the earth, that you will speedily and utterly perish from the land to which you cross over the Jordan, to possess; you will not prolong your days upon it, but will be utterly exterminated. (27) And the Lord will scatter you among the peoples, and you will remain few in number among the nations to which the

RASHI

exact retribution from idol worshippers.
(25) **and you will have been long [... in the land]** — *He hinted to them that they would be exiled from it at the end of 852 years, according to the "Gematria" (numerical value) of the word וְנוֹשְׁנָתֶם, but He exiled them earlier, at the end of 850 years. He did this two years earlier than the numerical value of וְנוֹשְׁנָתֶם, in order that the prophecy about them should not be fulfilled*

"that you shall utterly perish." (verse 26) *This is the meaning of what is said (Daniel 9:14), "And the Lord 'hastened' over the evil, and brought it upon us, for the Lord our God is charitable (צדיק) — i.e., God was charitable with us, for He hastened, to bring the exile two years prior to its designated time. (Sanhedrin 38a; Gittin 88a) (26) I call as witness against you [... heaven and earth] — I hereby summon them to be witnesses that I have warned*

רש"י

מעובדי עבודת כוכבים: (כה) וְנוֹשְׁנָתֶם. רמז להם שיגלו ממנה לסוף שמונה מאות וחמשים ושנים שנה כמנין "וְנוֹשְׁנָתֶם". והוא הקדים והגלם לסוף שמונה מאות וחמשים והקדים שתי שנים ל"וְנוֹשְׁנָתֶם" כדי שלא יתקיים בהם כִּי־אֲבַד תֵּאבְדוּן וְזֶהוּ שְׁנָאֵמַר: "וַיִּשְׁקַד עַל הָרָעָה וַיְבִיאָהּ עָלֵינוּ כִּי צָדִיק ה' אֱלֹהֵינוּ". צדקה עשה עמנו, שמהר להביאה שתי שנים לפני זמנה: (כו) הָעֵידוּתִי בְּכֶם. הנני מוּמִינִם לְהֵיוֹת עֵדִים שְׁהִתְרִיתִי בְּכֶם:

כח ותפלוחון תמון לעממיא
 פלחי טעותא עבד ידי אנשא
 אעא ואבנא די לא יחווין ולא
 שמעין ולא אכלין ולא מריחין:
 כט ותתבעון מתמן דחלתא דיי
 אלהך ותשכח ארי תבעי מן
 קדמוהי בכל לבך ובכל נפשך:
 ל פד יעוק לך וישכחך כל
 פתגמיא האלין בסוף יומיא
 ותתוב לדחלתא דיי אלהך
 ותקבל למימרה: לא ארי אלהא
 רחמנא יי אלהך לא ישבךך
 ולא יחבלךך ולא יתנשי ית
 קימא דאבהךך די קיים להון:
 לב ארי שאל כען ליומיא

כח ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם
 עץ ואבן אשר לא יראוין ולא ישמעוין
 ולא יאכלוין ולא יריחוין: כט ובקשתם משם
 את ידוה אלהיך ומצאת פי תדרשנו
 בכל לבבך ובכל נפשך: ל בצר לך
 ומצאוך כל הדברים האלה באחרית
 הימים ושבת עדידוה אלהיך ושמעת
 בקלו: לא פי אל רחום ידוה אלהיך לא
 ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית
 אבתיך אשר נשבע להם: לב פי שאלנא

Lord will lead you there. (28) And there you will serve gods, the work of man's hands, wood and stone, which neither see, nor hear, nor eat, nor smell. (29) And from there you will seek the Lord your God, and you will find Him, if you seek Him with all your heart and with all your soul. (30) When you are distressed, and all these things happen upon you in the end of days, then you will return to the Lord your God, and obey His voice. (31) For the Lord your God is a merciful God, He will not leave you nor destroy you, nor forget the covenant of your fathers, which He swore to them. (32) For ask now regarding

RASHI

רש"י

you. (28) **And there you will serve gods** — *As the Targum explains: Since you serve those who serve them [idols], it is as though you [yourselves] serve them [i.e., the idols].* (31) **He will not leave you** — *He will not let go of you with His hands. The expression לא ירפך expresses that He will not cause something — i.e., He will not cause you looseness from Him, [meaning] He will not separate you from Him. Similarly (Song of Songs 3:4), “I held him fast, and I would not let him loose (ארפנו),” which is not vocalized [which would mean to heal]. The term רפיון “letting slack” always adopts the hif'il [causative conjugation, that is, always causing someone else רפיון] or the hitpa'el [reflexive conjunction, that is, causing oneself רפיון]. For example (II Kings 4:2), הרפה לה means lit. “give her looseness [i.e., an example of causing to others];” (Deuteronomy 9:14) הרף ממני means “Make*

(כח) ועבדתם שם אלהים. כתרגומו. משאתם עובדים לעובדיהם, כאלו אתם עובדים להם: (לא) לא ירפך. מלהחזיק בך בידיו ולשון “לא ירפך” לשון לא יפעיל הוא לא יתן לך רפיון, לא יפריש אותך מאצלו. וכן: “אחזתינו ולא ארפנו”. שלא נקד ארפנו כל לשון רפיון מוסב על לשון מפעיל ומתפעל כמו הרפה-לה תן לה רפיון. הרף ממני

קְדָמָי יְהוָה קְדָמָךְ לְמַן יוֹמָא
 דִּי בְרָא יְיָ אָדָם עַל אַרְעָא
 וְלְמַסְפֵּי שְׁמַיָא וְעַד סִפְפֵי
 שְׁמַיָא הֵהוּהּ כְּפִתְגְמָא רַבָּא
 הֲדִין אוּ הֲאִשְׁתַּמַּע כְּוֹתָהּ:
 לַג הַשְּׁמַע עֲמָא קַל מִיִּמְרָא דִּי
 מְמַלְל מְגוּ אִשְׁתָּא כְּמָא דִּי
 שְׁמַעַת אֵת וִיתְקִים: לַד אוּ נְסִין
 דִּי עֲבַד יְיָ לְאַתְגַּלְאָה לְמַפְרַק
 לָה עִם מְגוּ עִם בְּנִסִּין בְּאִתִּין
 וּבְמוֹפְתִין וּבְקִרְבָּא וּבִידָא

לַיָּמִים רִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמַן־
 הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל־הָאָרֶץ
 וְלִמְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קַצֵּה הַשָּׁמַיִם הִנְהִיָּה
 כְּדַבֵּר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוּ הִנְשַׁמַּע כְּמוֹהוּ:
 לַג הַשְּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־
 הָאֵשׁ כְּאֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ אֶתְּהָ וַיְחִי: לַד אוּ |
 הַנִּסָּה אֱלֹהִים לְבוֹא לְקַחַת לוֹ גוֹי מִקְרֵב
 גוֹי בְּמִסַּת בְּאִתָּת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה

the early days which were before you, since the day that God created man upon the earth, and from the one end of heaven to the other end of heaven, whether there has been, anything like this great thing, or has the likes of it been heard? (33) Did ever a people hear the voice of God speaking out of the midst of the fire as you have heard, and live? (34) Or has any god tried to come and take him a nation from the midst of a[nother] nation, with trials, signs, and wonders,

RASHI

רש"י

yourself loose from me [i.e., an example of causing to oneself]." (32) לימים ראשונים [the ל ל לימים] here means regarding [the days]. [Ask now regarding the early days ...] and from the one end of heaven — i.e., and also ask of all the creatures from one end to the other. This is its plain meaning, but a Midrashic explanation is: This teaches us regarding Adam's height, which was from earth to heaven, and that this is the very same measurement "as from one end of heaven to the other." (Sanhedrin 38b) [Ask ...] whether there has been anything like

this great thing — And what is this great thing? That which follows: Did ever a people hear, etc. and (34) הנסה אלהים — Has any God done miracles (נס) To go and take him a nation [from the midst of a nation ...] — All the letters ה have interrogative prefixes, and therefore they are vocalized with a chataf patach הנהיה has there been? השמע has it been heard? השמע did there hear? הנסה has it been tested? **With trials** — through tests. God showed them His might, as an example, (Exodus 8:5) "[and Moshe said to Pharaoh] challenge me [to fix a time]," whether I am able to do so. This is an example of a נסיון, a test. באתת — with signs,

הַתְּרַפָּה מִמֶּנִּי: (לב) לַיָּמִים רִאשׁוֹנִים. עַל יָמִים רִאשׁוֹנִים: וְלִמְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם. וְגַם שָׁאֵל לְכָל הַבְּרוּאִים אֲשֶׁר מְקַצֵּה אֶל קַצֵּה. זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמְדַרְשׁוֹ: מְלַמֵּד עַל קוֹמְתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהִיָּתָה מִן הָאָרֶץ עַד הַשָּׁמַיִם וְהוּא הַשְּׁעוֹר עֲצָמוֹ אֲשֶׁר מְקַצֵּה אֶל קַצֵּה: הִנְהִיָּה כְּדַבֵּר הַגָּדוֹל הַזֶּה. מִדֵּוּ הַדְּבָר הַגָּדוֹל? הַשְּׁמַע עִם וְגו': (לד) אוּ הַנִּסָּה אֱלֹהִים. הַכִּי עֲשָׂה נְסִים שׁוֹם אֱלֹהֵי לְבָא לְקַחַת לוֹ גוֹי וְגו' כָּל הַהִיָּין הִלְלוּ תְּמִיּהוּת הֵן לְכַר נְקוּדוֹת הֵן בְּחֻטָּף פִּתְ"ח: הִנְהִיָּה, הִנְשַׁמַּע, הַנִּסָּה, הַשְּׁמַע: בְּמִסַּת. עַל־יְדֵי נְסִיוֹנוֹת הוֹדִיעַם גְּבוּרוֹתַי, כְּגוֹן: "הַתְּפָאָר עָלַי" – אִם אוּכַל לַעֲשׂוֹת כֵּן, הֲרִי זֶה נְסִיוֹן: בְּאִתָּת.

תְּקִיפָא וּבְדַרְעָא מְרַמָּא
 וּבְחַזְוֹנֵין רַבְרַבִּין כְּכַל דִּי עֶבֶד
 לְכוֹן יְיָ אֱלֹהֵכוֹן בְּמִצְרַיִם
 לְעֵינֶיךָ: לַה אַתְּ אֲתַחְזִיתָא
 לְמַדְעֵ אַרְי יְיָ הוּא אֱלֹהִים לִית
 עוּד בַּר מְנַה: לוּ מִן שְׁמַיָּא
 אֲשַׁמְעֵךְ ית קל מִימְרָה
 לְאַפְוִתְךָ וְעַל אֲרַעָא אֲחֻזְיָךְ ית
 אֲשַׁתָּה רַבְתָּא וּפְתַגְמוּהִי
 שְׁמַעַת מְגוֹ אֲשַׁתָּא: לוּ וְחֻלְף
 אַרְי רַחִים ית אֲבָהֶתְךָ וְאֲתַרְעִי
 בְּבִנְוִהי בְּתַרוּהִי וְאַפְקֹד
 בְּמִימְרָה בְּחִילָה רַבָּא מִמִּצְרַיִם:

וּבִיד חֲזָקָה וּבְזֵרוּעַ נְטוּיָה וּבְמִוְרָאִים
 גְּדֹלִים כָּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְדוּהָ
 אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ: לַה אַתָּה הָרֵאתָ
 לְדַעַת פִּי יְדוּהָ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוּד
 מְלַבְדּוֹ: לוּ מִן־הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמִיעָךְ אֶת־קְלוֹ
 לְיִסְרֹךְ וְעַל־הָאָרֶץ הָרָאךְ אֶת־אִשׁוֹ
 הַגְּדוֹלָה וּדְבַרְיוֹ שְׁמַעַתָּ שְׁמַעַתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:
 לוּ וְתַחַת פִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיַּבְחַר בְּזַרְעוֹ
 אַחֲרָיו וַיּוֹצֵאךְ בְּפָנָיו בְּכַחוֹ הַגְּדֹל

and with war and a strong hand, and with an outstretched arm, and with great awesome deeds, as all that the Lord your God did for you in Egypt before your eyes? (35) To you it was shown, in order to know that the Lord He is God — there is none besides Him. (36) From the heaven, He made you hear His voice, to instruct you; and upon the earth He showed you His great fire; and you heard His words out of the midst of the fire. (37) And because He loved your fathers and chose their seed after them, He brought you out from Egypt before Him

RASHI

רש"י

so that they should believe that he is the messenger of the Omnipresent, as, e.g., (Exodus. 4:2) "What is that in your hand?" — *These are wonders, God brought upon them (the Egyptians) wondrous plagues.*

And with war — *at the Sea of Reeds, as it is said (Exodus, 14:25), "For the Lord is fighting for them."* (35) *הראת — As the Targum explains it: You have been shown. When the Holy One, blessed be He, gave the Torah, He opened for Israel the seven heavens. And just as He tore open the upper*

regions, so did He tear open the lower, and they saw that He is One. Accordingly, it is stated, "To you it was shown, in order to know [that the Lord He is God - there is none else besides Him]." (37) **And because He loved** — *i.e., all this was because He loved [your fathers].*

He brought you out ... before Him — *like a man who leads his son before him, as it is stated (Exodus 14:19), "And the angel of the Lord that went [before the camp of Israel] traveled and went behind them."* Another explanation: *And he brought you forth בפניו in his*

בְּסִימָנִים לְהֵאֱמִין שֶׁהוּא שְׁלֹחוֹ שֶׁל מְקוּם, בְּגוֹן מְנָה
 בְּיָדְךָ: וּבְמוֹפְתִים. הֵם נִפְלְאוֹת, שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם
 מִבוֹת מִפְלְאוֹת. וּבְמִלְחָמָה. בַּיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי ה'
 גִּלְחָם לָהֶם": (לַה) הָרֵאתָ. בְּתַרְגוּמוֹ אֲתַחְזִיתָא
 בְּשִׁנְתֵן הַקֶּב"ה אֶת הַתּוֹרָה, פִּתַח לָהֶם שְׁבַע
 רְקִיעִים וּכְשֶׁם שֶׁקָּרַע אֶת הָעֲלִיוֹנִים, כִּף קָרַע אֶת
 הַתַּחְתּוֹנִים וְרָאוּ שֶׁהוּא יְחִידִי, לְכַף נֶאֱמַר: אַתָּה
 הָרֵאתָ לְדַעַת: (לוּ) וְתַחַת פִּי אָהַב. וְכֹל זֶה תַּחַת
 אֲשֶׁר אָהַב: וַיּוֹצֵאךְ בְּפָנָיו. בְּאֵדָם הַמְנַהִיג בְּנוֹ לְפָנָיו,
 שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּסַע מִלֶּאךְ הָאֱלֹהִים הַהֲלֹךְ וְגו'" וַיִּלְךְ
 מֵאַחֲרֵיהֶם" דְּבַר אַחֵר: וַיּוֹצֵאךְ בְּפָנָיו, בְּפָנֵי אֲבוֹתָיו,

לח לתַּרְכֵּא עֲמִיּוֹן רַבְרַבִּין
וּתְקִיפִין מִנְּךָ מִן קְדָמְךָ
לְאֲעֻלוֹתֶיךָ לְמַתֵּן לְךָ יֵת אֲרַעְהוּן
אֲחִסְנָא כְּיוֹמָא הַדִּין: לט וְתִדַּע
יֹמֵא דִּין וְתִתּוּב לְלִבְךָ אֲרִי יי
הוּא אֱלֹהָא דְשִׁכְנָתָהּ בְּשָׂמְיָא
מְלַעְלָא וְשָׁלִיט עַל אֲרַעָא
מְלַרְע לִית עוֹד: מ וְתִטֵּר יֵת
קִימוּהִי וְיֵת פְּקוּדוּהִי דִּי אֲנָא
מְפַקְדֵּךָ יֹמֵא דִּין דִּי יִיטֵב לְךָ
וְלִבְנֵיךָ בְּתַרְךָ וּבְדִיל דְתוֹרִיךָ
יֹמִין עַל אֲרַעָא דִּי יי אֱלֹהֶיךָ
יְהִיב לְךָ כֹּל יֹמֵי־א: מא בְּכֹן
יִפְרֵשׁ מִשָּׁה תְּלַת קְרוּיִן בְּעֵבְרָא

מִמְצָרִים: לח לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעֲצֻמִּים
מִמְּךָ מִפְּנֵיךָ לְהִבְיֹאךָ לְתַת־לְךָ אֶת־אֲרָצָם
נִחְלָה כִּיּוֹם הַזֶּה: לט וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת
אֶל־לִבְבְּךָ כִּי יְדוּהָ הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׂמִים
מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:
מ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקֵּי וְאֶת־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר
אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטֵב לְךָ וּלְבְנֵיךָ
אֲחֵרֶיךָ וְלִמְעַן תֹּארִיךָ יָמִים עַל־הָאָדָמָה
אֲשֶׁר יְדוּהָ אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ כָּל־הַיָּמִים: פ
שְׁלִישִׁי מא אֲזִי יִבְדִּיל מִשָּׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר

with His great strength. (38) To dispossess nations greater and mightier than you, from before you, to bring you and give to you their land for an inheritance, as [it is] this day. (39) And you will know this day, and consider it in your heart, that the Lord He is God in heaven above, and upon the earth below, there is none else. (40) And you will observe His statutes and His commandments, which I command you this day, that it may be well with you and your children after you, and that you may prolong your days upon the earth which the Lord your God gives you forever. (41) Then Moshe separated three cities across the

RASHI

רש"י

presence;— i.e., in the presence of his fathers, as it is said (Psalms 128:12), "In the presence of their fathers, He did wonders." And do not wonder how it is that it refers to them (the fathers) in the singular tense (with *בפניהם* instead of *בפניו*), for you see it has already written about them in the singular, "And he chose his offspring (lit. seed) after him." (38) מִמְּךָ מִפְּנֵיךָ — The verse can be explained by reversing the order of its phrases: To dispossess [מִפְּנֵיךָ] from before you, nations greater and mightier [מִמְּךָ] than you.

As [it is] this day — as you see today. (41) אֲזִי יִבְדִּיל — [The future form *יבדיל* instead of the past form *בדיל* is to be explained]: Moshe set his heart to anxiously implement the separation of these cities. And even though they were not to serve as cities of refuge until they separated those of Canaan, Moshe said, Any commandment that is possible nevertheless to fulfill, I will perform (Makkot 10a). Across the Jordan towards the sunrise — i.e., on

כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "נִגְדַּד אֲבוֹתָם עֲשָׂה פְּלֵא". וְאֵל תַּתְּמוּהָ עַל שֶׁהִזְכִּירָם בְּלִשׁוֹן יְחִיד שֶׁהָרִי כְּתוּבָם בְּלִשׁוֹן יְחִיד "וַיִּבְחַר בְּזֵרְעוֹ אַחֲרָיו": (לח) מִמְּךָ מִפְּנֵיךָ. סְרַסְהוּ וַיִּדְרָשׁהוּ לְהוֹרִישׁ מִפְּנֵיךָ גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעֲצוּמִים מִמְּךָ: כִּיּוֹם הַזֶּה. כְּאֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה הַיּוֹם: (מא) אֲזִי יִבְדִּיל. נָתַן לֵב לְהִיּוֹת חָרָד לְדַבֵּר שֶׁיִּבְדִּילֵם. וְאִף עַל פִּי שְׂאִינָן קוֹלָטוֹת עַד שֶׁיִּבְדְּלוּ אוֹתָן שֶׁבְּאֲרֶץ כְּנָעַן, אָמַר מֹשֶׁה: מִצְוָה שֶׁאֶפְשֶׁר לְקַיְּמָהּ, אֲקַיְּמָנָה: בְּעֵבֶר הַיִּרְדֵּן מִזְרְחָהּ שְׁמֶשׁ. בְּאוֹתוֹ עֵבֶר שֶׁבְּמִזְרְחוֹ שֶׁל

דִּירְדָּן מִזְרַח שֶׁמֶשׁ: מִבַּלְי־דַעַת וְהוּא לֹא-שֵׁנָא לֹו מִתְמַל שְׁלֶשֶׁם וְנִס אֶל-אֶחָת מִן-הָעָרִים הָאֵל וְחִי: מִגַּב אֶת-בְּצֹר בְּמִדְבַּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לְרֵאֹוֹבֵנִי וְאֶת-רָאֵמֹת בְּגִלְעָד לְגַדִּי וְאֶת-גּוֹלָן בְּבָשָׁן לְמִנַּשֵּׁי: מִדְּוָזַת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: מִה אֵלֶּה הָעֵדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם:

הִירְדָּן מִזְרַח שֶׁמֶשׁ: מִבַּלְי־דַעַת וְהוּא לֹא-שֵׁנָא לֹו מִתְמַל שְׁלֶשֶׁם וְנִס אֶל-אֶחָת מִן-הָעָרִים הָאֵל וְחִי: מִגַּב אֶת-בְּצֹר בְּמִדְבַּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לְרֵאֹוֹבֵנִי וְאֶת-רָאֵמֹת בְּגִלְעָד לְגַדִּי וְאֶת-גּוֹלָן בְּבָשָׁן לְמִנַּשֵּׁי: מִדְּוָזַת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: מִה אֵלֶּה הָעֵדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם:

Jordan towards the sunrise: (42) So that a slayer might flee there, he who kills his fellow man unintentionally, but did not hate him in time past; that he may flee to one of these cities, so he might live, (43) Betzer in the wilderness, in the plain country for the Reuvenites; and Ramot in Gilead, for the Gadites; and Golan in the Bashan, for the Menassites. (44) And this is the Torah which Moshe set before the children of Israel: (45) These are the testimonies, statutes and judgments, which Moshe spoke to the Children of Israel, when they went out of Egypt.

RASHI

that side which is to the east of the Jordan. מִזְרַח שֶׁמֶשׁ — Because the word מִזְרַח is in the construct state, the vowel of the ר is a chataf (vocal sh'va), the meaning being, “the rising of the sun,” i.e., the place of the sunrise. (44) **And this is the Torah** — the one which he is about to set out after this chapter. (45) **These are the testimonies ... which [Moshe] spoke** — These are the very same ones which he spoke when they went out from Egypt; and he reviewed and taught (these laws) again in the plains of Moav.

רש"י

יִרְדָּן: מִזְרַח שֶׁמֶשׁ. לְפִי שֶׁהוּא דְבוּק נְקוּדָה רִי"ש בְּחֻטָּף: מִזְרַח שֶׁל שֶׁמֶשׁ, מְקוֹם זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ: (מִדְּ) וְזֹאת הַתּוֹרָה. זֶה שֶׁהוּא עֵתִיד לְסַדֵּר אַחַר פְּרָשָׁה זֹאת: (מִה) אֵלֶּה הָעֵדוֹת וְגו' אֲשֶׁר דִּבֶּר. הֵם הֵם אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם חֹזֵר, וְשֵׁנָא לְהֵם בְּעֶרְבוֹת מוֹאָב